

Kézművesség a színház jegyében

Egy múzeum ideális közege lehet az elmélyülést igénylő kézműveskedésnek is. A színészmúzeum az évek alatt kidolgozott, speciálisan színházhoz kapcsolódó kínálatában egyaránt helyet kapnak különböző bábtechnikájú bábok, színházi kellékek (ékszer, pergamen, legyező), papírszínház, öltöztető babák, jelmeztervek készítése.

Képzőművészet (és társművészetek) meg a színház/múzeum

Időszaki kiállításainkhoz kapcsolódóan rendszeresen hirdetünk rajzpályázatokat. A Bartók-év kapcsán a Balázs Béla-féle *A fából faragott királyfi*-szöveghez kellett a gyerekeknek látványterveket készíteniük. A *Színésznők kalapban* című kiállításunkhoz különleges kalapokat, fejfedőket terveztek a vállalkozó kedvű kis alkotók. Hirdettünk versenyt Nemes Nagy Ágnes *Bors néni*-jének, illetve Weöres Sándor-versek képi megjelenítésére. Az elmúlt évek legszebb alkotásaiból 2009 tavaszán – a Budapest Tavasz Fesztivál keretében – nagyszabású kiállítást rendeztünk a Bajor Gizi Színészmúzeumban. E nap érdekes kísérlete volt, hogy a Kolibri Színház Novák János zenei bravúrával sikerre vitt darabja, a Bors néni ihlette képzőművészeti műhely alakult a délelőtt folyamán, és 4. osztályos gyerekek közösen terveztek és festették meg az előadás figuráit, életnagyságú alakjukban. E programot Szabics Ágnes vezette. Ez az „akció” lényegében a társművészetek felé történő nyitás első megnyilvánulása volt. E kezdeményezéssel egy új elemet szeretnénk beemelni a múzeumpedagógiai programjaink közé, nevezetesen a színház és a társművészetek kapcsolatát vizsgáló foglalkozásokat.

Új távlatok – TÁMOP

A 2009/2010-es tanév során kipróbáltuk az első TÁMOP-pályázat kínálatát lehetőségeket. Múzeumi órákat, a kiállításainkhoz kapcsolódó ún. tematikus foglalkozásokat tartottunk, és végre kipróbálhattuk, hogy milyen a múzeum tereiben, kertjében egy napközis tábor lebonyolítani 15 igazi gézengúzzal – immár tanári felügyelet nélkül.

Ha lesz folytatás, amiben nagyon bízom, akkor a színház és a társművészetek kapcsolata kerül terítékre projektnapok, színházi vetélkedők és egy jelmeztörténeti szakkör foglalkozásai során. E programokat úgy állítottuk össze, hogy egy-egy színházi jellegű produkciót alapul véve kiruccanást teszünk zenei, képzőművészeti területre, illetve a színpadi mozgás területére is.

Nagy kihívás a fenti programokra megnyerni magunknak iskolákat, tanárokat, tanítókat. Egy mondat erejéig szólni kell róluk, hisz nélkülük a gyerekek sem jönnek. Hálás vagyok minden pedagógusnak, aki veszi a fáradságot és megszervez egy iskolán kívüli programot, legyen az múzeum-, illetve színházlátogatás, vagy egy beszélgetés iskolán kívüli helyszínen. Miért vállalkoznak erre? Talán mert ők is szeretnek játszani. Talán mert az iskola falain belül ők sem tudnak annyira fölszabadultak lenni.

Nem marad más hátra, minthogy félretegyük a gondokat, játékra föl! Könnyedén, szabadon – mint a gyerekek!

Ehhez kívánok mindannyiunknak kitartást és sok bátorságot!

Szebényi Ágnes múzeumpedagógus

Rendhagyóra

Békés Megyei Jókai Színház

A Rendhagyóra a Békés Megyei Jókai Színház saját fejlesztésű programja, amellyel az első lépéseket szeretné megtenni és megtetni – a leendő közönsége felé és velük együtt az irodalom irányába.

Mindannyian tudjuk, hogy az első benyomás a legfontosabb. A Rendhagyóra nem akar más lenni, mint egy igazi „antré”, amely megalapozhatja egymás felé a hosszú távú bizalmat. A Rendhagyóra a belépő-szintű modell a palettán, amelynek az értékeit nem a cizelláltsága, hanem az élményszerűsége adja, mert valahol el kell kezdeni a barátkozást az irodalommal. Is.

Mindannyian láttak-láttunk már rendhagyó irodalomórát, amikor a színész bácsi-néni elment az iskolába, elszavalt pár verset – rosszabb esetben gitározott is hozzá –, a gyerekek pedig a negyvenöt perc kulturálódás után kicsit összezavarodva iszogatták az iskolatejet egy pillanatig, mielőtt kiszállt a fejükől az intermezzo.

A Rendhagyóra minden, csak nem ez. Greifenstein János rendező-kommunikációs tréner – Fekete Péter színidirektor kérésére – dolgozta ki Csikós Ildikó dramaturggal a Rendhagyórák tematikáját. A program alapjaként egy elég megdöbbentő statisztikával rukkoltak elő. Csak két kiragadott tény: A tanulók száma-

ra előírt kötelező olvasmányok súlya nagyjából fél mázsa. Ugyanakkor ma Magyarországon egy diák átlagban napi 13 percet tölt olvasással, de ez tartalmazza az összes délutáni tanulási időt is.

Ezt az alaphelyzetet az alkotók csak úgy látták kezelhetőnek, ha az olvasás örömforrás jellegét testközelbe hozzák a diákok számára, természetesen önös érdekből, hiszen így a színház világa felé is tesznek egy lépést a nebulók. A program fontos egyedi jellemzője, hogy a RendhagyÓrán a színészek nem veszik át a tanár szerepét és terepét, nem tanórát tartanak. A diákokat játékos gyakorlatokon keresztül kalauzolják végig a műveken, amelyek sok iskola gyakorlatában kötelező olvasmányok.

A következő művekkel készültek fel eddig a művészeink:

Általános iskolában

Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk

Gimnáziumban

A komikus Petőfi – A helység kalapácsa

Örkény István: Egyperces novellák

Klasszikus drámák közelnézetből: 1. Szophoklész: Antigoné; 2. Shakespeare: Hamlet

A színészek oldaláról a felkészülést a kommunikációs tréningek során alkalmazott játékok és módszerek: improvizációs technikák, szerepjátékok jelentik. A több hónapos tréning végén elnyerte végső formáját a „színházi irodalomóra”, ahol a színészek a testükkel, hangjukkal, ritmussal és képekkel keltik életre az irodalmi alkotásokat.

Vizsgáljuk meg hogyan! Az állatorvosi ló legyen A Pál utcai fiúk. A leírt szavak természetesen közelítőleg sem tudják visszaadni az órák hangulatát, a színészek által keltett hatásokat, mindössze csak egy vázként szeretnénk megjeleníteni, hogyan is épül fel egy RendhagyÓra. A résztvevők: Fehér Tímea, Bartus Gyula, Tege Antal és Gulyás Attila színművészek, valamint egy osztálynyi nyüzsgő lármás gyerek.

Az óra elején bemutatkoznak a színészek, azonban nem civil módon, hanem saját jellemző civil tulajdonságaikat (pl.: arisztokratikusan tartózkodó, dinamikus, lázadó, elmélyült, kedves stb.) már mozgásukkal is kifejező módon.

A diákok az első játékban ugyanezen színészek játékában már a regény szereplőit kell felismerjék. A színészek sétálnak az osztályban a diákoknak pedig fel kell ismerni Nemecek tévoa bátorságát, Áts Feri könyörtelen magabiztosságát, vagy Geréb az áruló mozgását stb. A cél természetesen az, hogy minél inkább beszéltetve legyenek a gyerekek, ezt az a színész, aki nincs figurában folyamatosan indukálja.

A színészek ezidáig némán játszottak. A következő játékban a közönségnek háttal állva adnak elő egy-egy nagyon jellemző szövegrészletet, ami a karaktert jellemzi. Viszont a hanghordozást összekeverik, ezért például Nemecek hangján szólalhat meg Áts Feri stb. („Te, úgy látszik, még mindig nem ismered a vörösingeseket! Nem megyünk mi vesztegetni meg alkudozni! Ha nem adják szépszerivel, hát elveszünk...”) vagy éppen Csónakos („Ide figyelj, papuska! – Fülrepestőt füttyül. – Ezt már egész este tartogatom, de most kikíváncozott belőlem, papuskám!”). A karakterek és szövegrészletek itt sorsolás útján kerülnek a színészekhez.

A folytatásban megérkeznek a színházi kellékek is pl.: vörös ing, kicsi cipő, üveggolyók, levél, tubák. Minden tárgyat megkapnak a gyerekek, majd ki kell találniuk melyik kihez tartozik. A színészek a tárgyakkal improvizálnak, azokat karakterként veszik át, esetleg öltik magukra.

Eljutottunk a regény helyszínéhez. Vajon milyen hely a grund? Az egyik színész, Fehér Tímea meleg hangszínen felolvassa Molnár Ferenc a grundot leíró sorait:

„A grund... Egy darabka föld, melyet egyik oldalról düledező palánk határol, s melynek többi oldalain nagy házfalak merednek az ég felé.” stb.

A diákokat ezután megkérdik milyen hely is a grund. A válaszok után Timi újra felolvassa a szövegrészletet ezúttal rideg hangon a negatív jelzőket hangsúlyozva:

„A grund... Egy darabka föld, melyet egyik oldalról düledező palánk határol, s melynek többi oldalain nagy házfalak merednek az ég felé. A grund maga üres volt, mint ahogy ez üres telekhez illik is. A házikó körül nagy, otromba fűkocsik állottak. Néhány csenevész eperfa állott a kis ház előtt, s az egyik eperfa tövében fakalyiba volt összetákolva.”

A diákokat ezután is megkérdik, és elindul egy játék a különbségekkel, ezt most nem részletezzük tovább. Ugorjunk most oda, amikor a színészek már jelmezben a helyszínen vannak, és az egyik legjellegzetesebb jelenetet veszik górcső alá, amikor Nemecek Ernő a Fűvészkertben kihallgatja a vörösingesek tanácsko-

zását, majd miután felfedi magát, a vörösingések pedig bedobják a tóba. Itt már a szereplők közötti viszonyok kerülnek górcső alá. A gyerekeknek például a következő kérdésekre kell válaszolniuk:

Fotó: A-Team/Nyári A.

- Hogyan büntette meg Áts Feri Nemeceket, mikor kiderült, hogy kihallgatta őket, és visszalopta a zászlót?
- Hogyan viselkedett Áts Feri azután, hogy meghallgatta Nemecek szavait?
- Mi történhetett, hogy így megváltozott a vörösingések kapitánya?

Majd egy kicsivel továbbmegy a történet, fény derül a Pásztor fiúk einstandjára a Múzeum-kertben, és Áts Feri beküldi őket is ruhástól a tóba. Itt újra kérdések érkeznek a diákokhoz:

- Hogyan viselkedett Áts Feri a Pásztorokkal?
- Milyennek ismerhetjük meg ebben a jelenetben Áts Ferit?

A történetből immár rá lehet térni a viszonyrendszerek vizsgálatára, hiszen a például Áts Feri jellemében meglévő lovagiasság mellett megtestesíti a Pál utcaiak legfőbb ellenségét, de Geréb árulása és a többi körülmény vizsgálata már árnyalja a képet.

Ezután a színészek úgy játszanak el jeleneteket a műből, hogy abban szándékosan valamilyen hiányt hagynak, pl. kifelejtnek valamelyik karakterből egy-egy alapvető tulajdonságot vagy egy szituációból valamilyen mozgató dinamikát, sőt esetleg magát a szituációt teljesen hamis végkifejletre viszik. A diákok feladata az, hogy megtalálják, mi az, ami nem úgy volt, vagy nem lehetett volna úgy az irodalmi műben. Ezzel a játékkal a mű néhány nagyon fontos fordulópontját is végigjárják, nem mindig a főszereplők szemszögéből vizsgálva az eseményeket.

Záró feladatként a színészek a diákokat is bevonják a játékba olyan módon, hogy az óra elején, érkezéskor látott járásokat vagy éppen Csónakos füttyét kell reprodukálniuk. A színészek a végén megtapsolják a diákokat, de közben is folyamatosan a sikerélmény elérését tartják szem előtt.

Most kihagytunk játékokat, amelyek opcionálisan illeszkedhetnek a feladatokhoz pl. a diákok milyen sms-el hívnák el egymást a mindent eldöntő csatára a grundért, vagy a mai korban hová helyeznék a történetet, a lehetőségek skálája igen széles. A középiskolás korosztálynak már multimédiás tartalmakkal dúsított RendhagyÓrák készültek, de a lényeg az érzelmi hatás, amit ezek az alkalmak a közönség számára jelentenek. A RendhagyÓra egy a tantervhez illeszkedő, de színházi „betűhességfokozó” program. Célja

a színházi befogadás fejlesztése, és a néző- és utánpótlás nevelés, amellyel, hogy a kötelező olvasmányokat is igyekeznek levenni a polcokról és a gyermekek kezébe adni.

Habár korántsem drámapedagógia, ami történik azért meglepő hatásokkal már találkoztak az elmúlt egy évben kollegáink. Petőfi A helység kalapácsa című művének játéka közben sikerült megtalálni két olyan fiút, akik amúgy is konfliktusban álltak egymással így a Szélestenyerű Fejenagy és Harangláb karakterében kis híján sikerült valóban megverekedniük, de a színészek szerencsére jól tudták kezelni a helyzetet. Mivel itt a könyv lapjaiból hús-vér figurák keletkeznek, a papírlapról valós három dimenzióba kerülnek esetenként a konfliktusok is. Ezekre a lehetőségekre a színészek is külön felkészülnek, és a rendezővel átbeszéljük tapasztalataikat minden óra után.

A Rendhagyóra a Békés Megyei Önkormányzat támogatásával jut el a Békés megyei iskolákba. Az iskolák egyelőre ingyen igényelhetik a részvételt a programban, de a fenntartó térítéses rendszerben képzelet el a folytatást, amely országsszerte is elérhetővé válik. Az érdeklődés és a visszhangok az elmúlt egy évben határozottan jónak mondhatók, a Rendhagyórák a színészek számára is kifejezetten tanulságosak, hasznosak.

Köles István Jr.

Utópia Kollégium

a Krétakör 2010 tavaszán lefutott iskolaprogramja

2009 nyarán a *Krétakör* felkérést kapott, hogy vegyen részt a *Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa* eseménysorozatban. Ennek köszönhetően született meg a *Krétakör Majális* elnevezésű program, melynek egy fiktív történeten alapuló, másfél hónapos csapatjáték, az *Utópia Kollégium* is részét képezte. Ennek – nagy megtiszteltetés – én lehettem a programfelelőse.

A játék alapvető célja a *Krétakör Majális* megfontolásaiból táplálkozott, azaz, hogy az *Európa Kulturális Fővárosa* program által kevésbé érintett társadalmi csoportok, valamint helyszínek kerüljenek a középpontba. Ennek megfelelően céljaink a következők voltak: 1. Minél több iskolából vegyenek részt a diákok! 2. Ismerjék meg jobban Pécsét, alakuljon ki egyfajta viszonyulásuk saját környezetükhöz! 3. Váljanak képessé arra, hogy önmagukat szervezni tudják, legyenek képesek a csoportmunkára! 4. Tanulják meg megfogalmazni problémáikat, és azután tanulják meg mindezt kreatív formában feldolgozni, hatni rá!

A játék alapjául egy fiktív történet szolgált, melyet lényegében *Gulyás Márton* kollégám, a *Krétakör Majális* projektvezetője dolgozott ki. Ebben valós és fiktív elemek keveredtek, ami a diákok által a filmekből, sorozatokból, játékokból jól ismert titokdramaturgián alapult. A történet szerint 1926-ban *Jaroslav Jicinsky*¹, cseh-morva bányamérnök az általa tervezett Széchenyi-akna átadásával egy időben megalapította az Utópia Kollégium nevezetű titkos társaságot. Az Utópia Kollégium (rövidítése: UK) feladata a Jicinsky által az akna területén elrejtett Gép működésének biztosítása volt. Ez az ún. *transzhumán* gép a számítógépek korát megelőző, hatalmas méretű tárhely volt, mely azt a célt szolgálta, hogy az utókor számára a belé táplált pozitív tapasztalatokat, intelligenciákat megőrizze. A Gép működésének azonban alapfeltétele volt a nagy mennyiségű szén, belső energiájának biztosítására, ezért lett végleges helye a szénben különösen gazdag Széchenyi-akna. Azonban a II. világháború során, majd a későbbiekben is folyamatosan akadozott a Gép ellátása, így kénytelen volt a működéséhez szükséges energiát más szén alapú anyagokból kinyerni. A benne raktározódott tudás folytán pedig képessé vált beépülni a sejtekbe, és így az ember viselkedését és gondolkodását is meghatározni. Az Utópia Kollégium tagjai emiatt többször is igyekeztek megsemmisíteni a Gépet, különböző bányarobbantásoknak álcázva a kísérleteket, azonban egyik sem bizonyult sikeresnek. A megrendült Utópia Kollégium sorsát a bányabezárás tette véglegessé, amikor a Kollégium is felozlatta magát és a Gép végképp kontrollálhatatlanná vált. Így egész Pécs területén fejt ki tevékenységét, és ott okoz kárt, ahol csak teheti. Az Utópia Kollégium leszármazottai a megtalált feljegyzések alapján az ezredforduló környékén azonban rekonstruálták Jicinsky és a Kollégium történetét. Felfedezték az akna titkát és ennek alapján rájöttek arra, hogy mára a Gép gyakorlatilag minden városlakó tudatába befészkelhette magát – így az övékébe is. Ezért csakis a tudat feletti kontroll visszaszerzésén keresztül lehet legyőzni a masinát, ehhez pedig kritikus mennyiségű kreatív energia koncentrálására van szükség. Így az Utópia Kollégium elhatározta, hogy újjászervezi magát és a legfiatalabb, de

¹ Jaroslav Jicinsky (1870 – 1959), 1913-tól 1931-ig a Dunagőzhajózási Társaság felkérésére a pécsi szénbányászat megtervezője és kialakítója volt.